

сучасного стану нормативно-правового регулювання цих аспектів, ні сучасних завдань і можливостей судових експертиз. Отже, існує нагальна потреба у розробленні науково-обґрунтованих рекомендацій щодо можливостей використання спеціальних знань під час розслідування корупційних злочинів. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: 1) удосконалити криміналістичну класифікацію корупційних злочинів; 2) з'ясувати найбільш поширені форми і види використання спеціальних знань під час розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень; 3) розробити конкретні пропозиції щодо участі спеціалістів і застосування науково-технічних засобів в ході окремих слідчих (розшукових) дій, у тому числі негласних, а також під час проведення тактичних операцій; 4) надати дієві рекомендації з призначення судових експертиз, насамперед, судово-економічних, експертиз документів і почерку, комп'ютерної та телекомунікаційної техніки, матеріалів відео- та звукозапису, спеціальних хімічних речовин тощо.

Одержано 12.10.2018

УДК 343.98

Олександр Вікторович КОВТУН,

заступник начальника управління – начальник відділу
Головного слідчого управління Національної поліції України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПЕРЕШКОДЖАННЯМ ЗАКОННІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Під час установлення відповідного переліку обставин, що підлягають доказуванню у досліджуваній категорії кримінальних проваджень, слід враховувати норми статей Особливої частини КК України, що безпосередньо спрямовані на захист журналістської діяльності. Зокрема, до них відносяться статті 171, 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України. Зазначений перелік статей Особливої частини КК України спрямований на забезпечення правової охорони журналістської діяльності в Україні. Поряд із тим, аналізуючи ці питання крізь призму кримінального процесуального законодавства в частині доказування вини осіб, які вчинили такі кримінальні правопорушення, слід зауважити, що приведені склади злочинів містять як спільні, так і відмінні елементи, що й встановлює особливі обставини доказування під час досудового розслідування.

Виділяючи спільні ознаки складів відповідних злочинів, можна побачити, що вказані норми направлені на захист журналістської діяльності, при вчиненні яких особа винного у мотивах своїх дій намагається перешкодити діяльності журналіста. З огляду на це особливо важливою категорією для з'ясування являється поняття особи журналіста.

Вітчизняне законодавство не надає єдиного визначення поняття «журналіст», оскільки воно трактується в декількох нормативно-правових актах. Зокрема, у ст. 25 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» розкривається поняття журналіста редакції друкованого засобу масової інформації, під яким розуміється творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для друкованого засобу масової інформації та діє на підставі трудових чи інших договірних відносин з його редакцією або займається такою діяльністю за її уповноваженням, що підтверджується редакційним посвідченням чи іншим документом, виданим йому редакцією цього друкованого засобу масової інформації. В той же час у ст. 21 Закону України «Про інформаційні агентства» міститься дещо відмінне трактування поняття журналіста, під яким розуміється творчий працівник, що збирає, одержує, створює та готує інформацію для

інформаційного агентства і діє від його імені на підставі трудових чи інших договірних відносин з ним або за його уповноваженням. На наш погляд, із позиції правозастосування більш детальне та чітке поняття журналіста надано в ст. 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», де дана дефініція розглядається як творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України». Вважаємо, що юридичні важливі елементи указаної дефініції полягають в тому, що складовою частиною цього поняття є професійні обов'язки, які повинен виконувати журналіст, що витікають з назв посад (роботи) журналіста та зазначаються в державному класифікаторі професій України. Тим часом, у примітці до ст. 345-1 КК України під професійною діяльністю журналіста законодавець розуміє систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет. При цьому, відповідно до примітки цієї ж статті, статус журналіста або його належність до засобу масової інформації підтверджується редакційним або службовим посвідченням чи іншим документом, виданим засобом масової інформації, його редакцією або професійною чи творчою спільнотою журналістів.

Приведені поняття хоча і дещо схожі, однак мають відмінності. З практичної сторони, на наше переконання, найбільш логічним вбачається поняття, закріплене в примітках до ст. 345-1 КК України, адже у ньому вказується на ознаку систематичності, тобто особа повинна займатися відповідною діяльністю регулярно. Крім того, перелічуються напрямки журналістської діяльності, чим фактично уніфікується термін журналісти до будь-якого виду діяльності засобів масової інформації. Одночасно з тим слід вказати на певну не досконалість даного поняття, оскільки законодавцем обмежене коло осіб, які являються журналістами. Такого висновку можна дійти зіставивши указане поняття із тим, що передбачено в Законі України «Про інформаційні агентства», де до таких осіб також віднесено: засновника (співзасновників) інформаційного агентства; керівника (директора, генерального директора, президента та ін.); трудовий колектив; творчий колектив; журналіста інформаційного агентства; спеціаліста у галузі засобів комунікації; автора або іншу особу, якій належать права на інформацію; видавця (виробника) продукції інформаційного агентства; розповсюджувача продукції інформаційного агентства. В даному випадку бачимо, що до суб'єктів інформаційного агентства віднесено його керівника як особу, що відповідно до ст. 20 цього ж закону безпосередньо керує всіма підрозділами інформаційного агентства, відповідає за результати його роботи, підписує фінансові документи і виконує іншу роботу згідно з наданими йому засновником (співзасновниками) інформаційного агентства повноваженнями. Тож, виникають питання щодо охоплення приміткою до ст. 345-1 КК України керівника інформаційного агентства як особи, що очолює та наділена значним впливом на роботу відповідного ЗМІ.

При встановленні обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування злочинів, вчинених супроти журналістів, важливе значення має чітке розуміння самого поняття «журналіст», адже воно являється ключовим і безпосередньо впливає на кваліфікацію. В той же час важливим фактом, що в подальшому являє собою обставину, що підлягає доказуванню у злочинах, вчинених супроти журналістів є чітко сформований умисел, що виражається в усвідомленні особою факту вчинення суспільно-небезпечних дій, передбачених відповідними статтями Особливої частини КК України саме проти журналіста і його професійної діяльності. Винна особа повинна усвідомлювати вчинення дій відносно журналіста, який здійснює законну професійну діяльність. Одночасно варто підкреслити, що журналіст зобов'язаний діяти законно, і лише в цьому випадку він перебуватиме під правовою охороною профільного законодавства. Ознака законності являється обов'язковою обставиною кваліфікації діяння винної особи як злочину вчиненого супроти журналіста.

Досліджуючи обставини усвідомлення особою факту вчинення злочину проти журналіста, слід брати до уваги ідентифікаційні символи, які вказують на особу як

представника ЗМІ. Зокрема, ст. 15 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» передбачає зобов'язання для ЗМІ забезпечувати відряджених журналістів та інших працівників належними документами, знаковими, сигнальними та іншими засобами позначення особи представника преси. Такий обов'язок індивідуалізується в положеннях ст. 21 Закону України «Про інформаційні агентства», де належність до інформаційного агентства підтверджується службовим посвідченням агентства чи іншим документом, виданим йому. Подібні положення встановлені в Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», що також має важливе практичне значення.

Суб'єктивна сторона вказаних правопорушень являється однією із ключових елементів відповідних складів, оскільки виходячи саме із даного елемента, той чи інший злочин пов'язують як злочин вчинений супроти журналістів, що зумовлює акцентування особливої уваги при доказуванні саме наявності вище зазначеної мети, мотиву та їхнього зв'язку із об'єктивною стороною зазначених злочинів, що зумовлює необхідність доказування зазначеного, як елемента предмету доказування у кримінальних правопорушеннях вчинених супроти журналістів.

Таким чином, до особливих обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених стосовно журналістів, необхідно віднести мотив – як незадоволення з певних причин роботою журналістів та метою, яку намагається досягнути винна особа, а саме не допустити вихід певного матеріалу чи завадити журналістському розслідуванню. При цьому ключовим фактом, що потребує доказування по відповідній категорії кримінальних проваджень є вже зазначений взаємозв'язок між: а) мотивом, метою та суспільно-небезпечним діянням; б) мотивом, метою та суспільно-небезпечними наслідками.

Вагомою обставиною, яка потребує уваги при доказуванні злочину передбаченого ст. 345-1 КК України у випадку наявності потерпілих, окрім журналіста, а саме його близьких родичів чи членів сім'ї є доказування зв'язку між уже визначеною метою та мотивом та злочинних діянь винного. В даному випадку близькі родичі чи члени сім'ї журналіста, виступають засобом тиску на останнього через безпосереднє посягання на їх права та свободи. Розглядаючи решту обставин, які підлягають доказуванню, виходячи із конкретного складу злочину, встановлюється та досліджуються аналогічно їхнім складам, які не підлягають до категорії злочинів вчинених проти журналістів.

З аналізу судової практики витікає висновок, що навіть у випадку вчинення злочинних чи незаконних дій супроти журналіста, ключовий момент у випадку доказування наявності вчинення злочину, передбаченого ст. 171 КК України та інших злочинів супроти журналістів є наявність уже вказаного мотиву та мети, в іншому випадку діяння особи повинні кваліфікуватися як злочин у разі наявності у їхніх діях інших ознак злочину, передбаченого Особливою частиною КК України.

Одержано 12.10.2018

УДК 343.983.25

Олексій Андрійович КОЖЕВНИКОВ,

головний судовий експерт фототехнічних та портретних видів досліджень
відділу досліджень у сфері інформаційних технологій

Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ФОТОЗОБРАЖЕНЬ З МЕТОЮ ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК МОНТАЖУ

Розвиток і широке поширення комп'ютерних засобів обробки і монтажу цифрових фотозображень, доступність детальної інформації про виконання таких дій на сьогоднішній день привели до ситуації, коли створення підробленої фотографії може виявитися простим